

አገልግሎት ጥዕና አብ 30 ዓመት

ዘላቂን ምሉእ ሸፈነን ዘለዎ አገልግሎት ጥዕና፡ ሓደ ካብ መሰረታዊያን ረጅሒታት ቀጻልነት ህይወት ወዲ ሰብ እዩ። እዚ ክርከብ ዝከል ድማ ናጽነት ምስ ዝህልወካ ጥራሕ እዩ። ሎሚ አብ ኤርትራ ክሳብ ርሑቕ ገጠራት ዝዓለመ አገልግሎት ጥዕና ሳላ ናጽነት ተረኺቡ ከም ዘሎ ማንም ዝሰሙቶ አይኮነን። መንግስቲ ኤርትራ፡ ብቕዓቱ ዝሓለወ ኩሉ ዓይነት አገልግሎት ጥዕና ናብ ህዝቢ ንምቕራብ ካብ ጽባሕ ናጽነት አትሒዞ ከይተሓለለ ክሰርሕ ጸኒሑን አሎን። አብ ውሽጢ ዝሓለፈ 30 ዓመታት ናጽነት፡ አብ ጽላት ጥዕና ዝዘፍቲ ዓወታት ክምዝገቡ ክኢሎም አለዉ። ፖሊሲን መርሓ ጎደናን ጥዕና አብ ዝሓለፈ ናይ ናጽነት ዓመታት አብ ጽላት ጥዕና ዝተፈላለዩ ዕማማት ምስ ብዙሕ ብድሆታት ተሰላሲሎም እዮም። ሚኒስትሪ ጥዕና ንጥዕና ሕብረተሰብ አብ ምውሓስ ዝሕግዞ ፖሊሲታትን ስትራቴጂታትን ሓንጻዶ ክሰርሕ ጸኒሑ እዩ። አብ 1998 ኤርትራ ብተዛማዲ ሓዳስ ሃገር ክነሳ፡ አብ ኩሉ መደባት መሰረታዊ ክንክን ጥዕናን ንጹር ፖሊሲ ዝነበራ እንኮ አፍሪቃዊት ሃገር ብምንባራ፡ ብዓለማዊ ውድብ ጥዕናን ካልኣት አህጉራዊያን መሻርኽትን አድናቄት አትሪፋ እያ።

ፖሊሲታትን መምርሒታትን ሚኒስትሪ ጥዕና - ምርግጋጽ ብቕዓት አገልግሎት ጥዕና፡ ሓበሬታ ትምህርትን ርክብን (IEC)፡ መደባት ክታብት (EPI)፡ ጥዕና ህጻናት፡ ጾታዊ ጥዕናን ጥዕና ፍርያምነትን፡ ምክልኻል ኤች አይ ቪ አይድስን ብጾታዊ ርክብ ዝመሓላለፉ ሕማማትን፡ መግብን ውሕስነት መግብን፡ ጥዕና አከባቢ፡ ጥዕና አእምሮ፡ ኩማዊ አገልግሎት ጥዕና ወዘተ ዘጠቓለለ እዩ። ትሕዝቶ መምርሒታት ሃገራዊ ፖሊሲ ጥዕና፡ ንወፍሪ ስርዓተ ጥዕና ዘጠቓልል ግብአታት (Inputs)፡ ንአፈጻጸማ ዕማማት ስርዓተ ጥዕና ዘጠቓልል ውጽኢታት (Outputs)፡ ንአድማሳዊ ሸፈነ አገልግሎታትን ምትእትታዎትን ጥዕና ዘጠቓልል ፍረታት (Outcomes)፡ ንሸቶን ትሕልንትን ፖሊሲ ዘጠቓልል ጽልዎ (Impact) ይሓቀፍ። ሚኒስትሪ ጥዕና ዓይነትን ቀረብን ናይ አገልግሎት ጥዕና አብ ኩሉ ኩርናዓት ናይ ሃገርና በጺሑ፡ ህዝብናውን አብ ዝሃለወ ሃልዩ እቲ ዘድልዮ አገልግሎት

ጥዕና ብቅረባ ንክረክብ፡ ኣድማሳዊ ሸፊን ጥዕና (universal health coverage) መሰረት ዝገብር ሓደ ጽላታዊ ስትራቴጂያዊ ፖሊሲ ሓንጺጹ ክሰርሓሉ ጸኒሑ እዩ። እቲ ቀዳማይ ቀንዲ ትሕዝቶቲ ስትራቴጂ፡ ኣገልግሎት ንምስፋሕ - ኣብቲ ዘይበጽሖ ዘሎ ክፋላት ሃገርና ኣገልግሎት ከም ዝረክብ ምግባር እዩ። ካልኣይ እቲ ዝወሃብ ኣገልግሎት ብዓይነት ክብ ከም ዝብል ምግባር እዩ። እቲ ሳልሳይ ትሕዝቶ ናይቲ ስትራቴጂካዊ ፖሊሲ፡ ኣብ ፊናንሳዊ ውሕስነት ዘተኮረ እዩ።

ኣገልግሎት ቀጻልነት ክህልዎ እንተኾይኑ ፊናንሳዊ ውሕስነት ክህሉ ኣገዳሲ እዩ። እዚ ኸኣ ብዝያዳ ነቶም ተገልገልቲ ሓደ ውሕስነት ዘለዎ ኣገባብ ናይ ኣገልግሎት ጥዕና ከም ዝህሉ ምግባር እዩ። ሚኒስትሪ ጥዕና ዝሰርሓሉ ዘሎ ስትራቴጂካዊ ፖሊሲታት ጥዕና ኣብ ምክልኻል ተመሓላለፍቲ ሕምማት ዓቢ ዝፍቲ ዓወታት ከጎናጽፎ ኣክኢልዎ እዩ። ለበዳ ሕምም ኤች ኦይቪ ኤይድስ ካብ ግዜ መግዛእቲ ኣትሒዞ ብብቐሩብ ከስፋሕፍሕ ጸኒሑ እዩ። ኣብ ዝሓለፈ ናይ ናጽነት ዓመታት ልዑል ኣቓልቦ ተገይርሉ ካብ 3.7 ሚእታዊት ናብ 0.7 ሚእታዊት ከም ዝጎድል ተገይሩ ኣሎ። እዚ ድማ ሓደ ካብቲ ዓበይቲ ዓወታት ናይዚ ናይ ናጽነት ዓመታት እዩ። ሕምም ዓሶ ኣብ ዝበዝሖ ክፋላት ሃገርና ካብ ምቑጽጻር ናብ ምጥፋእ ናብ እንሰጋገረሉ ደረጃ በጺሕና ኣለና። ብክታብት ክንከላኸሎም እንክእል ዝተፈላለዩ ሕምማት፡ ንገለ ኣጥፊእና ንገለ ድማ ምሉእ ብምሉእ ክንቆጸጸሮም ክኢልና ንርከብ። ሃገራዊ ፖሊሲ ጥዕና፡ ምክልኻልን ምቑጽጻርን ዘይተመሓላለፍቲ ሕምማት ኣብ መደባቲ ኣእትዩ ብዝያዳ ይሰርሓሉ ኣሎ። ማዕረ ማዕረቲ ንምክልኻል ዘይተመሓላለፍቲ ሕምማት ዝግበር ጸዕሪ፡ ንምፍዋሶምን ምክንኻኖምን ሓያል ጸዕርታት እዩ ዝካየድ። ኣብዚ ናይ ናጽነት ዓመታት ብዝተገብረ ሓያል ጸዕሪ፡ ኣብ ህጻናት ክሳዕ መጥባሕቲ ልቢ ንምክያድ ዘክእል መደብ ተኣታትዩ ኣሎ።

ኣብ ሕክምና ሕምማት ልብን ስርዓተ ዙሪት ደምን፡ ከምኡውን ኣብ ሕምም መንሸሮን ካልኣትን ዘይተመሓላለፍቲ ሕምማትን ዝቐንዐ መደባት-ውን ይሰረሓሉ ኣሎ። ድሮ ማእከል ሕክምና ልቢ ኣብ ሆስፒታል ኦርታ ተኸፊቱ ኣሎ። ብውሱን ዓቕሚ ቅጽብታዊ ሕምም ኹሊት ንዘጥቀዎም ሰባት ዘገልግል ናይ 'ዲያሊሲስ' ሕክምናውን ተኣታትዩ ይሰረሓሉ ኣሎ። ጽፍሕታት ኣገልግሎት ጥዕና ኣገልግሎት ጥዕና ኤርትራ ኣብ ሰለስተ

ጽፍሕታት ዝተወደበዮ። * ቀዳማይ ጽፍሒ ኣገልግሎት ጥዕና፡- ኩም ዝሰረቱ ኣገልግሎት ጥዕና፡ ማእከል ጥዕናን ኩማዊ ሆስፒታልን የጠቓልል። * ካልኣይ ጽፍሒ ኣገልግሎት ጥዕና፡- ብደረጃ ዞባ ዘለዎ መወከሲ ሆስፒታላትን ኣብ ዞባ ዝርከባ መራኽቦ ሆስፒታላትን ዝወሃብ ጽፍሒ ኣገልግሎት ጥዕና የጠቓልል። * ሳልሳይ ጽፍሒ ኣገልግሎት ጥዕና፡ - ኣብ ኣስመራ ብዝርከባ ሃገራዊ መወከሲ ሆስፒታላት ዝወሃብ ኣገልግሎት ጥዕና የጠቓልል። ኣብ ኤርትራ ዘመናዊ ሕክምና፡ ኣብ እዋን መግዛእቲ ጥልያን (1882-1941)፡ “ኢንሰፐክቶሪ ዲ ሳኒታ ፑብሊካ ደል ኤርትራ” ብዝብል መጻውዒ ምምሕዳር ሓለዎ ጥዕና፡ ቅድሚ መብዛሕትኣን ሃገራት ኣፍሪቃ እዩ ጀሚሩ። እቲ ዝህቦ ኣገልግሎት ግና ንገዛእቲ ምብር ንህዝቢ ኤርትራ ኣይነበረን።

ምስ ምምጻእ መግዛእቲ ደርግ (1974)፡ ቍጽሪ ኣብ ኤርትራ ዝነበራ ትካላት ጥዕና 17 ሆስፒታላት፡ 22 ማእከላት ጥዕና፡ 127 መደበራት ጥዕና፡ ብድምር 166 ትካላት ጥዕና እዩን ነይረን። ኣብ እዋን መግዛእቲ ደርግ ብዙሓት ካብዘን ትካላት ጥዕና ስለዝግነዎ፡ ኣብ እዋን ናጽነት (1991) መንግስቲ ኤርትራ ዝተረከበን ትካላት ጥዕና - 16 ሆስፒታላት፡ 5 ማእከላት ጥዕና፡ 53 መደበራት ጥዕና፡ ብድምር 93 ትካላት ጥዕና ጥራይ እዩን ነይረን። እተን መንግስቲ ኤርትራ ዝተረከበን ትካላት ጥዕና፡ ውሑዳት ጥራይ ዘይኮነ ብዓይነት ውን ናይ ዝድኩነን ሓደስቲ ትካላት ጥዕና ኣብ ምምራጽ ሓያሎ ሮጃሒታት ክጥቀም ጀሚሩ። ብዝሒ ተጠቓሚ ህዝቢ፡ ህላወን ዓይነትን ትካላት ጥዕና፡ ምምሕዳራዊ ቅርጺ፡ ራሕቂ ካብ መወከሲ ሆስፒታላት ወዘተ ገለ ካብኡም እዮም። በዚ ድማ ኣብ ውሽጢ 30 ናይ ናጽነት ዓመታት ቍጽሪ ሆስፒታላት ካብ 16 ናብ 36፡ ቍጽሪ ማእከላት ጥዕና ካብ 5 ናብ 53፡ ቍጽሪ መደበራት ጥዕናን ክለኒካትን ካብ 93 ናብ 219 ደይቡ። ብድምር ቍጽሪ ትካላት ጥዕና ካብ 93 ኣብ 1991 ናብ 308 ኣብ 2021 ወሲኹ። ብሚእታዊት ክርእ እንከሎ ብ231 ሚእታዊት ዕብዮት ኣርእዩ። ምምዕባል ዓቕሚ ሰብ ጥዕና ምምዕባል ዓቕሚ ሰብ ኣብ መዳይ ጥዕና ሓደ ካብቶም ኣገዳሲ ዕማማት እዩ።

ትካላት ጥዕና ሃኒጽካ ብቕዕ ዓቕሚ ሰብ እንተዘያሰልጠንካ፡ ትካላት ጥዕና ንበይኑ ግቡእ ስርሑ ከማልእ ኣይክእልን እዩ። ነዚ ኣብ ግምት ብምእታው ሚኒስትሪ ጥዕና ግቡእ ኣቓልቦ ብምሃብ ክሰርሓሉ ጸኒሑ። ኣብዚ እዋን ኣብቲ ሚኒስትሪ ኣስታት 10 ሽሕ ሰራሕተኛታት ተዋፊሮም ይርከቡ። ካብዚ እዋን 65 ሚእታዊት ብሞያ ዝሰልጠኑ እዮም። ክሳብ ሕጂ ኣስታት 6 ሺህ ብሞያ ነርስ ሰልጢኖም ናብ ሰራሕ ተዋፊሮም ኣለው። ውጽኢት ናይዚ ድማ ኣብባይታ ይርክ ኣሎ። ሳላ እዞም ኣብ ርሑቕ ከባቢታት ከይተረፈ ተዋፊሮም ዝሰርሑ ዘለው ሰብ ሞያ ጥዕና ሰቶታት ሚሊዮን ኩቃዕ ተኻኢሉ ይርከብ። ኣብዚ እዋንዚ እዚ ሚኒስትሪ ጥዕና ሰለስተ ተሓጋገዞቲ ነርሳት ዘፍርዮሉ ኣብያተ ትምህርቲ ኣብ ጊንዳዕ መንደፊራን ባረንቱን ደኩኑ ይርከብ። ዓመታዊ ካብ 150 ክሳብ 300 ተማሃሮ ድማ ይቕበላ። ኣብ ኩሉ መዳያት ጥዕና ብቕዓት ነርሳት ኣብ ምፍራይ ቀዳምነት ሰራዕ ክሰርሑ ጸኒሑን ኣሎን። ብዘይካኣብ ኣስመራ

ተደኩኑ ዝርከብ ቤት ትምህርቲ ሓፈሻዊ ሕክምናን ሕክምና ስንን ኦሮታ ኣብ ዓመታስታት 30 ሓካይም የፍሪ ኣሎ። ካብ ቤት ትምህርቲ ኮለጅ ጥዕና ኣስመራ ድማ ብዝተፈላለዩ ናይ ጥዕና ሞያታት፡ ልዕሊ 600 ተማሃሮ ዓመታዊ ይምረቑ ኣለው። ካብ 1997 ክሳብ 2020 ኣብ ዝነበረ እዋን ኣብ ሚኒስትሪ ጥዕና ዝሰርሑ ቍጽሪ ሓካይም ካብ 100 ናብ 291 (ብ191 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ሓካይም ስኒ ካብ 6 ናብ 59 (ብ883 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ነርሳት ካብ 625 ናብ 1474 (ብ135 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ተሓጋገዞቲ ነርሳት ካብ1220 ናብ 2,918 (ብ139 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ሓክምቲ ስኒ (ደንታል ተራፒስት) ካብ 11 ናብ 165 (ብ1,400 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ፋርማሲስትን ፋርማሲ ተክኒሻናትን ካብ 97 ናብ 486 (ብ401 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ክኢላታት ሕክምናዊ ላቦራቶሪ ካብ 99 ናብ 517 (ብ422 ሚእታዊት)፡ ቍጽሪ ተክኒሻናት ራጂ ካብ 28 ናብ 132 (ብ371 ሚእታዊት) ወሲኹ። ገለ ዳርጋ ዘይነበረ ሞያታት፡ ንኣብነት ቍጽሪ ናይ ፍዝዮተራፒ ተክኒሻናት ካብ 6 ናብ 140 (ብ2233 ሚእታዊት) ዓብዮ። ኣብ 1991 ዝነበሩ ቍጽሪ ስፐሻሊስት ሓካይም 5 እዮም። ኣብዚ እዋንዚ ናብ 74 ደይቡ ይርከቡ። ምፍራይን ቀረብን መድሃኒትን ናውቲ ሕክምናን ኣብ 1983 ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ኣገዳስነር መፍሪ መድሃኒት ኣብ ግምት ብምእታዊ፡ ኣብ ኦሮታ - ዓራርብ ትካል መፍሪ

መድሃኒት ብንኡስ አቕሚ ከም እትድኮን እዩ ገይሩ። እቲ ትካል 44 ዝተፈላለዩ ዓይነት መድሃኒታት የፍሪ ነይሩ።

እቲ ዝፈሪ ዝነበረ መድሃኒት 340 ሚእታዊት ጠለብ ናይ ተጋዳላይን ኣብ ሓራ መሬት ይነበር ናይ ዝነበረ ህዝብን የማልእ ነይሩ። ብድሕሪ ሓርነት ምፍራይ መድሃኒት ኣገዳስነቱ ኣብ ምሕያል ጥዕናዊ ኣገልግሎትን ሃገራዊ ቍጠባን ዕዙዝ ምዃኑ ብምግንዛብ፡ መንግስቲ ካብቲ ብቀዳምነት ሰሪዑ ወፍሪ ከካየደሉ ዝመደቦም ንጥፊታት ሓደ እዩ ነይሩ። ኣብ ሰነ 2003፡ ዘመናዊ ተክኖሎጂ ዝዓጠቐ ትካል መፍረ መድሃኒት ኣዘል ከተማ ከረን መስሪቱ። ኩባንያ መፍረ መድሃኒት ኣዘል ብኣዝዩ ዘመናዊ ዝኹን መሳሪሒታትን ልዑል ፋርማሲቲካዊ ተክኖሎጂን እናተመርሐ፡ ኣብዚ ዝሓለፈ 18 ዓመት ዝተፈላለዩ መድሃኒት ኣፍርዮ እዩ። ኣዘል ብመልክዕ ከኒና፡ ካፕሱልን ፊሰስቲ ሽሮፖን ዝኣመሰሉ ክሳብ 70 መድሃኒታት ኣፍርዮ ንዕዳጋታት የቕርብ። ትካል መፍረ ውሽጣዊ መነጽር ዓይኒ ፍረድ ሀሎውስ፡ ኣብ 1994 ተመስሪቱ። ዝተፈላለዩ ሞዴላትን ዓቕንን፡ ደረቕን ተዓጻፊን ዓይነታት ለንስ የፍሪ። እቲ ትካል ዓመታዊ ክሳብ 180,000 ደረቕ ለንስን፡ ክሳብ 30,000 ተዓጻፊ ለንስን ናይ ምፍራይ ዓቕሚ ኣለዎ። ትካል መፍረ ውሽጣዊ መነጽር ዓይኒ ፍረድ ሀሎውስ ኣብ 2012 ሓደስቲ መሳሪሒታት ብምትእትታውን ቍጽጽር ብቕጥቱ ብምሕያልን፡ ዝተዋህቦ ኣህጉራዊ ደረጃ ምስክር ብቕጥት ዓቂቡ ይጎዓዝ ኣሎ።